

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу
Омельченко Наталії В'ячеславівни
«Урбанізація в контексті якості життя населення
(на прикладі Херсонської області)»,

подану на здобуття наукового ступеня кандидата географічних наук
за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія

1. Актуальність обраної теми дослідження та її зв'язок з планами та напрямками науково-дослідних робіт наукових установ і організацій, державними та галузевими науковими програмами.

Місто – це територія, де присутні різноманітні досягнення цивілізації, де народжуються нові ідеї та нові ідентичності. Водночас, це простір, де концентруються соціальні негаразди та екологічні проблеми. Тому у постіндустріальному суспільстві посилюється значимість якості життя, соціальної стабільності та захищеності населення, екологічної безпеки проживання в містах. З іншого боку, зростає увага до інноваційності їхнього розвитку, оновлення міської інфраструктури з використанням найсучасніших технологій. Все це відбувається в контексті співпраці державних структур, бізнесу та громадськості. В цьому відношенні виконане Омельченко Н.В. дисертаційне дослідження урбанізації в контексті якості життя населення є актуальним і своєчасним.

Конкурентоздатність міста залежить від бачення його майбутнього – стратегії розвитку міста та вміння послідовно її реалізувати. В умовах сучасності міста виживають за рахунок економіки знань, економіки вражень, креативної економіки, зеленої економіки, які сприяють тому, щоб робити міста безпечними, екологічно стійкими та більш привабливими. Тому дослідження урбанізації з метою визначення пріоритетних напрямів поліпшення якості життя населення з урахуванням специфіки, рівня, особливостей урбанізованості та їх територіальних відмін у Херсонській області, безсумнівно, становить значний не лише науковий, але й практичний інтерес.

Дисертаційна робота Омельченко Н.В. пов'язана з напрямками наукових досліджень кафедри соціально-економічної географії Херсонського державного університету, зокрема з такими науково-дослідними темами, як «Суспільно-географічне прогнозування регіонального розвитку і планування територій Херсонської області (номер державної реєстрації 0111U007781), «Регіоналізм і формування регіональних ідентичностей Півдня України» (номер державної реєстрації 0117U004706), а також із темою сектору збалансованого розвитку та екологічної оцінки відділу суспільної географії Інституту географії НАН України «Збалансований розвиток міст України (методологія і практика оцінювання)» (номер державної реєстрації 0017U002410).

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна.

Наукові положення, висновки та рекомендації у дисертації Омельченко Н.В. є достовірними, теоретично обґрунтованими і підтвердженими практичними впровадженнями.

Отримані здобувачкою висновки дисертаційної роботи характеризуються достатньо високим рівнем обґрунтованості на основі опрацювання 178 джерел наукових і методичних праць та застосування сукупності ефективних загальнонаукових та конкретно-наукових кількісних і якісних методів дослідження урбанізації в контексті якості життя населення, зокрема історико-географічного, аналізу і синтезу, кореляційного аналізу, кластерного аналізу, порівняльно-географічного, картографічного, індексного та рангового методів, методу анкетного опитування та бальної оцінки.

Наукові положення, що виносяться на захист, аргументовані аналізом достатньо широкої інформаційної бази, яка включає статистичні дані та матеріали Головного управління статистики у Херсонській області, Херсонської обласної державної адміністрації, матеріали регіональних, всеукраїнських та міжнародних конференцій, результати проведеного автором опитування та власні розрахунки.

Аргументованість і достовірність результатів дисертаційної роботи підтверджено їх апробацією на 10 міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження виконаної Омельченко Н.В. дисертаційної роботи полягає в тому, що:

- розроблено методичку суспільно-географічного дослідження рівня та особливостей урбанізації регіону з позицій якості життя населення із застосуванням сучасних кількісних та якісних методів дослідження (підрозділ 1.3, с. 57-75);

- здійснено типізацію адміністративних одиниць Херсонської області за результатами інтегральної оцінки рівня та особливостей їх урбанізованості з позицій якості життя населення (підрозділи 3.5, с. 187-195; 3.2, с. 133-147; 3.3, с. 148-163);

- досліджено територіальні відмінності урбанізованості Херсонської області на основі проведення опитування населення та оцінки респондентами урбанізованості життя за різними критеріями і індикаторами (підрозділ 3.4, с. 163-186);

- обґрунтовано пріоритетні напрями поліпшення якості життя населення для виділених з урахуванням специфіки, рівня та особливостей урбанізованості типів адміністративних одиниць Херсонської області (підрозділ 4.2, с. 211-217);

3. Значущість дослідження для науки і практики та шляхи його використання.

Отримані Омельченко Н.В. результати дисертаційного дослідження мають наукове та прикладне значення. Теоретичне значення отриманих результатів полягає у розробці методики дослідження урбанізації регіону в контексті якості життя населення. Теоретико-методичні положення, викладені в дисертації, можуть бути використані при проведенні суспільно-географічних досліджень урбанізації з позицій якості життя населення в регіонах України.

Практичне значення роботи пов'язане з виявленням та дослідженням просторово-часових особливостей урбанізації Херсонської області в контексті якості життя населення. Результати дисертаційного дослідження використані управлінням економічного розвитку Херсонської міської ради (довідка № 01-30 / 76-01 від 16.02.2018 р.).

Ряд положень дисертаційної роботи впроваджені у навчальний процес на факультеті біології, географії і екології Херсонського державного університету при викладанні навчальних курсів «Вступ до фаху», «Економічна та соціальна географія України», «Методи і методики суспільно-географічних досліджень» (довідка № 05-31 / 135 від 01.02.2018 р.).

4. Оцінка змісту дисертації, її завершеності та оформлення.

Загальна побудова дисертації Омельченко Н.В. є логічною, дослідження є завершеним, про що свідчить отримання результатів відповідно до поставленої мети і наукових завдань. Дисертаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

У першому розділі «Теоретико-методичні основи дослідження урбанізації в контексті якості життя населення» висвітлено результати аналізу еволюції наукових концепцій та підходів у дослідженні урбанізації (с. 26-40), проаналізовано поняттєво-термінологічний апарат дослідження (с. 43-56), обґрунтовано алгоритм суспільно-географічного дослідження урбанізації з позицій якості життя населення (с. 59-75).

У другому розділі «Передумови та особливості урбанізації в світі, Україні та Херсонській області» проаналізовано еволюцію процесу урбанізації в світі та Україні (с. 76-99), здійснено апробацію різних підходів до оцінки рівня урбанізації регіонів України (с. 99-105), охарактеризовано історико-географічні особливості урбанізації Херсонської області (с. 105-118).

Третій розділ «Територіальні особливості урбанізованості в контексті якості життя населення Херсонської області» присвячено аналізу динаміки міського розселення в Херсонській області (с. 121-133), виявленню тенденцій демографічних процесів в регіоні (с. 133-147), аналізу благоустрою і житлових умов населення регіону (с. 148-162), аналізу результатів опитування мешкан-

ців регіону щодо оцінки урбанізованості їх життя (с. 163-186), проведенню типізації адміністративних утворень Херсонської області за рівнем та особливостями їх урбанізації (с. 187-194).

Четвертий розділ «Моніторинг урбанізації в контексті якості життя населення і стратегічні пріоритети міського розвитку» містить характеристику сучасних урбаністичних викликів та існуючих можливостей у світлі сучасних концепцій міського розвитку (с. 200-207), в ньому визначені пріоритети поліпшення якості життя населення для виділених типів адміністративних одиниць регіону (с. 207-217).

Загальні висновки на 6 сторінках відповідають поставленим науковим завданням і відображають результати дослідження. Список використаних джерел складається із 178 найменувань.

5. Дискусійні положення дисертаційного дослідження, зауваження та пропозиції.

При загальній позитивній оцінці дисертаційної роботи Омельченко Н.В. слід звернути увагу на деякі дискусійні положення та зауваження, які вимагають додаткових пояснень здобувача.

1. В параграфі 1.1. про концепції і підходи до дослідження урбанізації та розвитку міст, основний акцент зроблено на розгляді концепцій періоду 1960-1980-х рр. (с.29-32, с. 35-36). Водночас недостатньо представлено та проаналізовано концепції кінця 20 ст. початку 21 ст., зокрема концепцію нового урбанізму, концепції креативних, зелених, розумних міст, концепцію стійкого розвитку тощо, про окремі з яких згадано у заключному розділі (с. 201-202). При цьому авторська концепція дослідження урбанізації в контексті якості життя враховує вищезазначені концепції і сучасні підходи.

2. В дисертаційній роботі обраховано коефіцієнти інтенсивності урбанізації (с. 88). Отримані значення потребують інтерпретації з врахуванням демографічних процесів в регіонах України. Зокрема, Чернігівська область визначена як регіон з найвищою інтенсивністю приросту частки міського населення ($K=15,02$) впродовж 1991-2015 рр. Однак такий показник зумовлений не зростанням чисельності міських жителів Чернігівщини, а негативними демографічними процесами і катастрофічним скороченням чисельності, а отже, і частки сільських жителів регіону.

3. На ст. 89 зроблено висновок про те, що «позитивна динаміка частки міського населення в Україні не є наслідком зростання чисельності мешканців міст, а зумовлена переведенням до категорії міст ряду населених пунктів інших категорій». При цьому на діаграмах (рис. 2.5.) показано структури саме міських поселень, в яких спостерігається зменшення кількості смт у 2014 році порівня-

но з 1991 роком. Тобто на діаграмах відображено лише населені пункти, де проживають міські жителі, незалежно від кількісних змін смт чи малих міст. Про переведення між якими категоріями населених пунктів іде мова в дисертаційній роботі?

4. Зроблений на ст. 91 висновок про те, що «з 1990 року в Україні продовжувався стрімкий ріст міських поселень» потребує аргументації. Так, у 1991 році в Україні нараховувалось 436 міст і 925 смт (всього 1361 поселення), а у 2017 році 460 міст та 885 смт (всього 1345 поселень).

5. За різними оцінками Херсонська область відноситься до низькоурбанізованих регіонів (с. 3, с. 101-103, с. 187). Водночас при здійсненні типізації адміністративних утворень Херсонської області за рівнем та особливостями урбанізації виділено тип 1 з високою оцінкою рівня урбанізованості. Чи може бути в межах слабоурбанізованої території високий рівень урбанізованості, чи мова йде про його найвищий рівень в межах регіону?

6. В таблиці 1.1 «Періодизація історичного розвитку міст» потребує пояснення віднесення міст до певного етапу (наприклад, Лондона до 2 і 3 етапів, Парижу до 2 і 4 етапів).

7. Текст дисертаційної роботи містить граматичні та стилістичні помилки. Загальний обсяг дисертації є перевищеним і становить 190 сторінок основного тексту (8 авт. арк.).

Разом з тим висловлені зауваження та побажання слід розглядати як шляхи подальшого розвитку обраного дисертанткою напряму суспільно-географічних досліджень урбанізації в контексті якості життя населення.

6. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях.

Основні наукові положення дисертації апробовані на науково-практичних конференціях різного рівня. Результати дисертаційного дослідження відображено у 24 наукових працях, у тому числі 8 статтях опублікованих у наукових фахових виданнях України, 2 наукових працях в іноземних виданнях, 10 тезах доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях та 4 публікаціях в інших виданнях. Опубліковані праці загальним обсягом 9,2 авт. арк., з яких 7,9 авт. арк. належить автору особисто, достатньою мірою відображають основні наукові положення і висновки дисертації.

7. Ідентичність змісту автореферату і основних положень дисертації.

Зміст автореферату Омельченко Н.В. є ідентичним зі змістом основних положень дисертаційного дослідження. Винесені до нього положення є основ-

ними.

8. Відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження наукових ступенів» та нормативних актів ДАК України.

Дисертаційна робота Омельченко Н.В. відповідає вимогам, зокрема відповідних пунктів «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р. та № 1159 від 30.12.2015 р.) щодо дисертаційних робіт, які представляються на здобуття наукового ступеня кандидата наук, інших нормативних актів МОН України та паспорту спеціальності 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

9. Загальний висновок.

Дисертація Омельченко Наталії В'ячеславівни «Урбанізація в контексті якості життя населення (на прикладі Херсонської області)» присвячена актуальній темі, має наукове та практичне значення, основні наукові положення та висновки є обґрунтованими та достовірними, достатньо висвітлені у публікаціях у фахових виданнях. Дисертація є завершеною самостійною науковою працею, в якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують конкретне науково-практичне завдання – на основі розроблених методичних засад суспільно-географічного дослідження урбанізації в контексті якості життя населення виявлено просторово-часові особливості урбанізації у Херсонській області, здійснено типізацію адміністративних районів і міст Херсонської області за інтегральною оцінкою рівня урбанізованості, визначено виклики та обґрунтовано пріоритети поліпшення якості життя населення з урахуванням особливостей урбанізованості регіону. Авторка дисертаційного дослідження – Омельченко Наталія В'ячеславівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата географічних наук за спеціальністю 11.00.02 – економічна та соціальна географія.

Офіційний опонент –
доцент кафедри економічної та соціальної
географії Київського національного
університету імені Тараса Шевченка,
кандидат географічних наук, доцент

07.09.2018 р.

Мезенцева Н.І.

07.09

